

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21038681>

“Turistik qishloq” loyihalarining qishloq aholisi bandligiga ta’siri

Sh.Uralov – SamISI assistant-stajyori

Annotatsiya: Ushbu maqolada “Turistik qishloq” loyihalarining qishloq aholisi bandligiga ko‘rsatayotgan ta’siri ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda qishloq turizmining aholi bandligini oshirishdagi mexanizmlari, jumladan, to‘g‘ridan-to‘g‘ri ish o‘rinlari yaratish, infratuzilmani rivojlantirish orqali bilvosita bandlikni kengaytirish va hamjamiyatga asoslangan turizm (CBT) modeli orqali aholini tadbirkorlik faoliyatiga jalb etish masalalari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: turistik qishloq, qishloq turizmi, aholi bandligi, agroturizm, hamjamiyatga asoslangan turizm (CBT), qishloq xo‘jaligi, ish o‘rinlari, O‘zbekiston.

So‘nggi yillarda butun dunyoda turizm sanoati iqtisodiyotning eng tez rivojlanayotgan tarmoqlaridan biriga aylandi. Jahon iqtisodiyotida turizm xizmatlar eksportining taxminan 35 foizini va eng kam rivojlangan mamlakatlarda 70 foizdan ortig‘ini tashkil qilmoqda. Bu holat turizmni nafaqat daromad manbai, balki bandlik muammosini hal etishning muhim vositasi sifatida qarashga asos beradi. Xususan, qishloq turizmi va “Turistik qishloq” loyihalari qishloq aholisini ish bilan ta’minlash, ularning daromadlarini oshirish va migratsiyani kamaytirishdagi salohiyati bilan alohida e’tiborga loyiqdir.

“Turistik qishloq” — bu qishloq hududlarida turizm infratuzilmasini rivojlantirish, mahalliy aholini turizm xizmatlariga jalb etish va qishloqning madaniy-tabiiy salohiyatidan foydalanishga qaratilgan kompleks loyihadir. Qishloq turizmi deganda, “xorijiy yoki mahalliy sayyohlarning shaharda yashash joyidan tashqarida, an’anaviy qishloq hayoti, urf-odatlar, mahalliy qishloq obyektlari bilan tanishish, tabiat manzilida dam olish bilan bog‘liq ehtiyojlarni qondirishga qaratilgan, qishloq aholisi uchun ish

joylari va daromadlarni yaratish hamda kirib kelayotgan xorijiy valyutadan daromad olish imkoniyatiga ega iqtisodiy foyda keltiradigan turistik faoliyat turi tushuniladi” .

Turizm hodisalarining qishloq joylarga ta'siri natijasida “turistik urbanizatsiya” jarayonlari yuzaga keladi. Bu jarayon, asosan, yerdan foydalanish, turistik obyektlardan shakllangan fazoviy va funksional tizimlarning shakllanishi, yangi ish o‘rinlari yaratilishi hisobiga aholi bandligi tarkibining o‘zgarishi bilan tavsiflanadi . Turistik urbanizatsiya iqtisodiy, hududiy, demografik-professional va madaniy omillarni o‘z ichiga oladi.

Turistik qishloqlarni tashkil etish jarayonida qurilish ishlari, xizmat ko‘rsatish va boshqaruv faoliyati uchun mahalliy aholi jalb etiladi. Tojikiston Respublikasining Xovaling tumanida 2026-yil iyun oyida ochilgan turistik qishloqda qurilish davrida 85 kishi vaqtinchalik ish bilan ta'minlangan bo'lsa, obyekt ishga tushirilgandan so'ng 20 mahalliy aholi doimiy ish o‘rinlari bilan ta'minlangan . Bu misol turistik qishloq loyihalari qisqa muddatda ham, uzoq muddatda ham bandlikka ijobiy ta'sir ko‘rsatishini ko‘rsatadi.

Turistik qishloqning faoliyati transport, savdo, qurilish, oziq-ovqat sanoati, hunarmandchilik kabi qo‘shimcha tarmoqlarning rivojlanishiga turtki beradi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, turizm rivojlanishi natijasida qishloq xo‘jaligi, sanoat, transport, bozor infratuzilmasi, savdo-sotiq, oziq-ovqat tarmoqlari, qurilish, hunarmandchilik va boshqa xizmat ko‘rsatish tarmoqlari ham rivojlanadi . Bu esa bilvosita ish o‘rinlari sonining oshishiga olib keladi.

Turistik qishloqlarda mahalliy aholi mehmon uylari, milliy taomlar tayyorlash, ekskursiya xizmatlari, esdalik sovg‘alari ishlab chiqarish kabi faoliyat turlari orqali tadbirkorlik bilan shug‘ullanish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Ayniqsa, ayollar va yoshlarni ushbu faoliyatga jalb etish muhim ahamiyat kasb etadi. Buxoro viloyatining Jondor tumanida joylashgan Ushot qishlog‘iga “Turistik qishloq” maqomi berilganidan so‘ng, bu yerda ayollarning mehmon uylarini boshqarish, madaniy tadbirlarni tashkil etish va sayyohlarga xizmat ko‘rsatuvchi kichik korxonalarni boshqarishdagi roli sezilarli darajada oshgan.

O‘zbekiston Respublikasida “Turistik qishloq” loyihalarini amalga oshirish bo‘yicha dastlabki qadamlar qo‘yilmoqda. 2025-yil avgust oyida Buxoro viloyatining Jondor tumanidagi Ushot qishlog‘iga rasman “Turistik qishloq” maqomi berilgan. Ushbu loyiha O‘zbekistonning qishloq hududlarida turizmni rivojlantirish, aholi bandligini ta‘minlash va madaniy merosni asrab-avaylashga qaratilgan davlat strategiyasining bir qismi hisoblanadi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, O‘zbekistonning turistik salohiyati yuqori bo‘lgan Samarqand, Buxoro, Farg‘ona vodiysi, Surxondaryo va Xorazm hududlarida qishloq turizmini rivojlantirish imkoniyatlari kengdir. Hamjamiyatga asoslangan turizm (Community-based Tourism – CBT) modelini joriy etish qishloq hududlarida bandlikni oshirish, mahalliy tadbirkorlikni rivojlantirish hamda madaniy va tabiiy merosni asrab-avaylashda muhim omil bo‘lib xizmat qilishi asoslab berilgan.

Xorijiy tajribada Indoneziya, Yaponiya, Fransiya va Meksika kabi mamlakatlarda qishloq turizmini barqaror rivojlantirishning muvaffaqiyatli amaliyotlari mavjud. Ushbu mamlakatlarda turistik qishloqlar madaniy merosni asrab-avaylash, ish o‘rinlarini yaratish va mintaqaviy iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishga xizmat qiluvchi barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning muhim vositasi sifatida tan olingan. BMT Jahon Turizm Tashkilotining (UNWTO) “Best Tourism Villages” dasturi bu boradagi xalqaro tashabbuslardan biri bo‘lib, turistik qishloqlarni rivojlantirish va ularning iqtisodiy ta‘sirini oshirishga qaratilgan.

“Turistik qishloq” loyihalarini amalga oshirishda bir qator muammolar va xatarlar mavjud. Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, qishloq joylarida turizmni rivojlantirish bilan bog‘liq asosiy muammolardan biri aholining haddan tashqari ko‘pligi, madaniy mahsulotlar va atrof-muhitning buzilishidir. Shuningdek, transport infratuzilmasining yetarli emasligi, asosiy xizmatlarning (ichimlik suvi, kanalizatsiya, elektr energiyasi) cheklanganligi qishloq turizmini rivojlantirishga to‘sqinlik qiluvchi omillar sifatida qayd etilgan.

Indoneziyaning Kemutug Lor turistik qishlog‘ida o‘tkazilgan tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, jamoatga asoslangan turizm modeli iqtisodiy jihatdan daromad va ish

o‘rinlarini ko‘paytirgan bo‘lsa-da, ishsizlik darajasi hali ham 19 foizni tashkil etmoqda . Bu holat turistik qishloq loyihalari bandlik muammosini to‘liq hal eta olmasligi, balki uni boshqa iqtisodiy chora-tadbirlar bilan qo‘llab-quvvatlash zarurligini ko‘rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil jurnali. “Turistik qishloqlar shakllanishining nazariy asoslari, tuzilishi va jahon tajribasi”. – 2024.
2. Qashqadaryo viloyati mehnat va bandlik ko‘rsatkichlari bo‘yicha monografik tadqiqot materiallari. – 2024.
3. V. Kristaller konsepsiyasi asosida turistik urbanizatsiya nazariyasi. – Ilmiy nashr.
4. Qishloq turizmi tushunchasiga mualliflik talqini. – Dissertatsiya materiallari. – 2023.
5. Tojikiston Respublikasi Prezidentining Xovaling tumanidagi turistik qishloq ochilishi haqidagi rasmiy xabari. – 2026.
6. Buxoro viloyati Jondor tumani Ushot qishlog‘iga “Turistik qishloq” maqomi berilishi haqida hisobot. – Travel And Tour World, 2025.
7. Olimjonova F.D. Qishloq turizmining iqtisodiy rivojlanishdagi ahamiyati. – YO‘ITJ jurnali, 1-jild, 10-son. – 2024. DOI: 10.5281/zenodo.13777769
8. O‘zbekistonda qishloq turizmini rivojlantirishda hamjamiyatga asoslangan turizm modelining ahamiyati. – Zenodo, 2026.
9. Turizm va qishloq taraqqiyoti bo‘yicha adabiyotlar tahlili. – Qo‘qon Universiteti ilmiy nashri.
10. Fauzi Akbar, Sukarso, Shadu Wijaya. Sustainable Community-Based Tourism in Kemutug Lor Tourist Village. – Journal of Sustainable Rural and Tropical Resources Development, 3(1), 2025.